
ВАСИЛИШИНА О.В.,
асистент, Вінницький
торгівельно-економічний
інститут КНТЕУ,
м. Вінниця, Україна

РОЛЬ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розглядається проблема підвищення якості професійної підготовки здобувачів економічного профілю. Роль природничих дисциплін обґрунтовується, як одна з основних при розробці методики навчання майбутніх спеціалістів даного профілю.

Ключові слова: педагогічна система вищого навчального закладу, управління навчальною діяльністю, професійна підготовка здобувачів економічного профілю.

В статье рассматривается проблема повышения качества профессиональной подготовки студентов экономических специальностей. Принцип интеграции естественных дисциплин обосновывается, как один из основных при разработке методики обучения будущих специалистов данного профиля.

Ключевые слова: педагогическая система высшего учебного заведения, управление учебной деятельностью, профессиональная подготовка студентов экономических специальностей.

The article deals with the problem of improving the quality of vocational training of economic entities. The role of natural sciences is substantiated, as one of the main in developing the methodology for training specialists in this profile.

Key words: pedagogical system of higher educational establishment, educational activities control, professional training of the students in economics.

Постановка проблеми. Сучасний світовий економічний ринок знаходиться в процесі глобальних змін і трансформацій, пошуку нових форм і концепцій розвитку. Вітчизняна економіка, як невід'ємна складова міжнародної торгівлі, обороту товарів і послуг, також потребує досвідчених фахівців відповідного профілю, здатних працювати в нових реаліях, впроваджуючи, зокрема, інноваційно-інвестиційні перспективи. Завдання спеціалізованих вищих навчальних закладів – це підготовка майбутніх кадрів за сучасними освітніми стандартами і педагогічними методиками. Разом з тим, фах майбутніх спеціалістів залежатиме не лише від обсягу інформації, отриманої від науково-педагогічного працівника під час лекцій, семінарів чи практичних занять, а й – від самостійної роботи здобувача, його ініціативи і рівня усвідомлення значущості обраної професії.

Аналіз актуальних досліджень. О.Чемерис, Н. Сидорчук зазначають, що вивчення різних підходів до розуміння поняття «якість освіти» дає можливість виділити наступні категорії:

1) політична – акумулює засади освітньої політики держави на певному етапі її розвитку й головні стратегічні лінії розвитку національної системи освіти в контексті світових тенденцій;

2) соціальна – відображає суспільні ідеали освіченості та окреслює загальну мету освіти, законодавчо визначені й нормативно закріплені в державних

стандартах освіти;

3) категорія управління – визнає стратегії впливу на певні показники функціонування системи освіти й вибирає можливі напрями її змін та розвитку;

4) педагогічна – є квінтесенцією: сутності поняття, процедур діагностування, аналізу явищ і властивостей суб'єктів освітнього процесу, за умови відповідності особистісної і суспільної мети освіти; політичної стратегії її розвитку в контексті вітчизняних і світових тенденцій; закономірностей менеджменту освіти на всіх рівнях управління: державному, регіональному, муніципальному, особистісному.

Мета статті полягає в здійсненні аналізу розуміння понять: «якість освіти», «якість професійної підготовки» та «якість професійної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю», вивчаючи природничі дисципліни. Висвітлення проблеми якості професійної підготовки фахівців, а також обґрунтування принципів методики навчання природничих дисциплін, які сприятимуть підвищенню якості професійної підготовки в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Професійна підготовка, як один з компонентів змісту освіти, спрямована на формування умінь здійснювати певні види професійної діяльності, постійний розвиток професійного інтересу, здібностей та якостей особистості. Основними компонентами змісту

підготовки здобувачів економічного профілю є: знання; уміння і навички; досвід творчої діяльності, а також емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього світу. Уміння, як «здатність учнів застосовувати знання» - є одним із головних компонентів, з яких складається процес підготовки здобувачів економічного профілю. Уміння характеризуються здатністю проводити відбір знань, необхідних для рішення завдань; виділяти орієнтири для побудови плану рішення, складати програму дій, перетворень, що ведуть до рішення; успішно проводити перетворення; здійснювати контроль результатів відповідно до поставленої мети і корегувати на відповідній основі весь описаний процес [1, с.98].

Уміння складають основу виконання конкретних професійно значущих видів діяльності. Якість сформованості умінь характеризує майстерність майбутнього фахівця. До групи діяльнісних умінь належать: дидактичні, організаційно-методичні, комунікативні, прогностичні та гностичні уміння. Виходячи з даної класифікації умінь майбутнього фахівця, можемо дійти висновку, що в процесі навчання відбувається формування як діяльнісних, так і - операціональних умінь.

Однією з актуальних проблем змісту навчання здобувачів економічного профілю - є проблема інтеграції навчальних дисциплін і розвитку міжпредметних зв'язків. Аналіз навчальних програм і планів показує: інколи трапляються випадки повторювання тем у програмах взаємопов'язаних дисциплін, що веде до втрати навчального часу. У свою чергу, наявність міжпредметних зв'язків підвищує якість засвоєння знань здобувачами, проте вони не завжди чітко виражені. Таким чином, формування змісту дисциплін може ґрунтуватися на інтеграції

певних дисциплін з метою економії навчального часу, а також конкретизації понять окремих дисциплін, які є взаємопов'язаними.

Але, як зазначають дослідники: Л. Пуханова, Л. Нічуговська, О. Фастовець, якість такої підготовки не відповідає запитам і вимогам сучасного ринку праці. Більшість молодих спеціалістів не мають необхідних знань та навичок професійної діяльності, що мають бути сформовані при вивченні природничих дисциплін. Нерідко у випускників навчальних закладів виникають труднощі при виконанні досить простих завдань. Б. Гнеденко зауважує: у викладанні дисциплін природничого циклу, зазвичай, не встановлюють зв'язки з основною спеціальністю здобувача. Це, на думку вченого, призводить до того, що здобувачі не сприймають дисципліни природничого циклу як такі, що цілком необхідні для їхньої подальшої роботи. Тому, зміст дисциплін завчають догматично, без передбачення можливостей застосування його у професійній діяльності. Ми поділяємо такий погляд і вважаємо, що одним із першочергових завдань, котрі постали перед викладачами, є досягнення, аби кожен здобувач під час вивчення природничих дисциплін чітко усвідомлював значущість та необхідність засвоєння змісту навчального матеріалу. Тобто, потрібно створити мотиваційну основу навчально-пізнавальної діяльності майбутнього фахівця. Дієвим засобом для цього - є реалізація в процесі викладання природничо-наукових дисциплін міжпредметних зв'язків, що допомагають здобувачам усвідомлювати причинно-наслідкові зв'язки між окремими знаннями, узагальнювати засвоєні раніше та нещодавно набуті знання.

У науковій літературі виділяють п'ять основних функцій міжпредмет-

них зв'язків, притаманних їй процесу навчання природничих дисциплін:

- методологічна, на основі якої можливе формування в здобувачів діалектико-матеріалістичних поглядів на природу сучасних уявлень про її цілісність та розвиток;

- освітня, за допомогою якої викладач формує такі якості знань здобувачів, як: системність, глибина, усвідомленість;

- розвивальна, що впливає на розвиток системного та творчого мислення здобувачів, формує їхню пізнавальну активність, самостійність;

- виховна - сприяє напрямом виховання здобувачів під час навчання;

- конструктивна, яка допомагає викладачеві вдосконалювати зміст навчального матеріалу, методи та форми організації навчання [3].

Останнім часом у наукових дослідженнях надають особливої уваги професійній спрямованості навчання, зокрема, протягом опанування природничих дисциплін (А. Боровський, Л. Гусак, М. Зайкін, О. Джура, В. Копетчук). Не заперечуючи значущості такого дієвого підходу в навчанні, звернемо увагу на недоліки, які при цьому можуть виникати. На нашу думку, занадто щільне наповнення природничих дисциплін професійно значущим змістом може позбавити їх самостійної цінності, тобто, надати фундаментальним дисциплінам більш „обслуговуючої” функції. Доречно, на наш погляд, зазначає С. Сисоева: «...молода людина лише тоді може повноцінно здобути професійну освіту, коли вона знає, що набуті знання стануть основою її професійного становлення, успіху в житті, засобом соціального захисту, тим підґрунтям, яке дозволить знайти своє місце в суспільстві, дійсно творити своє життя, самоутверджуватися і самореалізовуватися у ньому» [8,с.13]. Очевидно, що

будь-яка діяльність потребує чітко визначеної мети та позитивної мотивації, котра б стимулювала особистість до успішного її виконання. Зрушення, що відбуваються в процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах, покликані скоротити до мінімуму непродуктивну навчальну діяльність, сприяти підвищенню ефективності засвоєння знань і надійності навчання, більш глибокому розвитку розумових здібностей здобувачів. Як зазначає Л. Гусак: «Головна увага навчання має звертатись на організацію діяльності студентів у тих її видах, формах і способах, які репрезентують нову стратегію підготовки фахівців: формування сучасного теоретичного мислення» [9, с. 10]. Реалії потребують від фахівця не лише професійних знань, а й - умінь орієнтуватися в сучасних складних політичних, економічних та соціальних проблемах. Без здатності аналізувати, прогнозувати та оцінювати наслідки власної професійної діяльності неможливе успішне існування в будь-якій галузі. Це зумовлює необхідність удосконалення професійної підготовки здобувачів з метою виховання їх не лише, як майбутніх працівників товарно-рознавчої сфери, а й - як розвинених, освічених, соціально-свідомих, духовно багатих спеціалістів.

До чинників, що вимагають поліпшення професійної підготовки майбутніх фахівців, зараховуємо:

- швидка плинність економічних, маркетингових знань, що змушує фахівця постійно поповнювати свій запас знань та вмінь;

- постійна потреба в умінні адаптуватися до умов праці, котрі швидко змінюються;

- нестабільність на сучасному ринку праці, що вимагає від спеціаліста вмінь працювати в суміжних галузях. Саме природничо-наукові дисципліни

мають необхідний потенціал для організації розумової діяльності майбутніх фахівців таким чином, що, опинившись у складній професійній ситуації, спеціаліст з гідністю знайде шляхи її розв'язання. Вивчення природничо-наукових дисциплін - є засобом, який забезпечує розвиток абстрактного мислення, творчої уяви, самостійності, пізнавальних здібностей здобувача, розширення його інтелектуальних можливостей, просторового уявлення, творчої активності. Неналежне ставлення до їхнього засвоєння призводить до помилкового уявлення, що в процесі вирішення професійних завдань можна застосовувати лише приблизні міркування, неповноцінні логічні висновки. У контексті нашого дослідження для нас є цікавими ознаки й властивості природничо-наукового мислення, виділені Н. Зверевою. Погоджуючись з такою думкою, ми вважаємо: деякі з них сприяють формуванню особистісних якостей, умінь, необхідних майбутнім фахівцям економічного профілю. Зокрема: уміння спостерігати, аналізувати й пояснювати дані спостережень, виокремлювати суттєві факти від другорядних; проводити експеримент (прикладом, статистичне дослідження), пояснювати й оформлювати його результати; виділяти головне в складних явищах, не акцентуючи на частковому, аналізувати й узагальнювати матеріал; розглядати явища й процеси у взаємозв'язку, протиріччях, що зумовлюють розвиток, розкривати сутність предметів і явищ; - усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків; - творча активність, здатність до інтуїтивного передбачення й застосування знань. [6, с. 80-81]. Визначаючи роль природничо-наукових дисциплін у професійній підготовці фахівців економічного профілю, вважаємо, що їхнє належне засвоєння сприяє формуван-

ню усвідомлення важливості відповідних знань для майбутньої професійної діяльності, посиленню міжпредметних зв'язків, більш гармонічній адаптації майбутніх фахівців до соціальних, економічних, технологічних і природних чинників життя. Професійні вимоги до фахівця невинно зростають. Це потребує постійного вдосконалення його підготовки, велику роль в процесі якої відіграє творча самостійність здобувача. Вона простежується в сукупності взаємозалежних чинників: наявності умінь і навичок, необхідних для самостійного творчого рішення завдань; ставленні до процесу виробничої діяльності й у необхідності набувати нових знань для подальшого вдосконалення професійно-творчого фаху. Оволодіння досвідом творчої діяльності дозволить майбутнім спеціалістам самостійно працювати з документацією, вирішувати проблемні завдання, вдосконалювати набуті професійні вміння.

Основними формами навчання природничих дисциплін є: лекції, лабораторні і практичні заняття, курсові проекти. Варто зазначити: проблема зв'язку теоретичного навчання з практичним не є вирішеною повністю. Практичні заняття - це така форма роботи із здобувачами, яка допомагає майбутнім товаровзнавцям, харчовим технологам, а також майбутнім фахівцям готельно-ресторанної справи послідовно закріплювати теоретичні знання, здобуті на лекціях. Основною умовою продуктивності відповідної форми навчання - є попереднє ознайомлення здобувачів з теорією і подальшим рішенням практичних завдань. [10 с.61-62] Особливу увагу науково-педагогічний працівник має приділяти тому, аби здобувач не просто правильно давав відповіді, а й - запам'ятовував механізм рішення. Залежно від рівня

підготовки здобувачів і складності завдань, вони можуть розв'язуватися, або на дошці, або -самостійно в робочих зошитах. У кожному конкретному випадку науково-педагогічний працівник має обирати оптимальні за рівнем складності завдання і, за необхідністю, підказувати здобувачам ефективніші методи рішення.

Використання дидактичних засобів, згідно з етапами управління навчальною діяльністю здобувачів у процесі навчання, сприятиме підвищенню ефективності підготовки майбутніх фахівців. Зворотний зв'язок у процесі навчання здійснюється за допомогою контролю навчальних досягнень здобувачів. Основними формами контролю, що застосовуються при викладанні природничих дисциплін - є:

а) поточний контроль, котрий здійснюється на кожному практичному занятті;

б) періодичний, навчальної дисципліни;

в) підсумковий - по закінченні курсу.

Важливою особливістю навчання природничих дисциплін є також велика кількість практичних і експериментальних завдань, проведення дослідів. На їх розв'язання мають бути спрямовані лабораторні і практичні заняття, до того ж необхідно розробляти оптимальний зміст і форму їхнього проведення, репродуктивні методи замінювати частково-пошуковими з метою розвитку самостійності і творчої активності здобувачів.

Метою методики навчання природничих дисциплін - є оволодіння професійними знаннями й уміннями, а також - розвиток творчого підходу до рішення практичних завдань і здатності удосконалювати здобуті знання й уміння в процесі професійної діяльності.

Висновки. За сучасних умов розвитку України необхідність підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців стає все більш очевидною. Це визначається низкою обставин, серед яких, зокрема: соціально-економічні перетворення, котрі викликають необхідність принципового оновлення системи освіти, методології й технології організації навчально-виховного процесу; посилення гуманітарної складової в змісті процесу; запровадження нових навчальних дисциплін, що зумовлює потребу в пошуку нових організаційних форм і методів навчання; надання науково-педагогічному працівникові певної самостійності у виборі нових програм, підручників, прийомів і засобів педагогічної діяльності; формування ринку освітніх послуг, і, як наслідок, реального конкурентного освітнього середовища. В системі природничих дисциплін особливе місце посідає «Хімія». Вона є не лише допоміжним інструментом для розв'язання окремих проблем, а й, передусім, - загальнокультурною базою для засвоєння системи принципів і структур, що складають основу інших дисциплін. Освіта має бути орієнтована на виховання, так би мовити, «хімічного мислення», яке проявляється у здатності здобувачів створювати хімічні рівняння, виконувати досліди, вміти аналізувати їхні властивості, а також інтерпретувати результати аналізів. Усвідомлюючи роль і місце природничих дисциплін в системі професійної освіти майбутніх фахівців економічного профілю, варто дбати й про розвиток самостійності у здобувачів, індивідуалізацію та диференціацію навчання, стимулювання мотивації, підвищення інтересу до навчання; створення відповідних методичних і дидактичних посібників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Долженко О. В. *Современные методы и технологии обучения в техническом вузе: Метод. пособие* / О. В. Долженко, В. Л. Шатуновский. – М. : Высш. шк., 1990. – 191 с.
2. Кабусь Н. Д. *Організація навчально-творчої діяльності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.09* / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків, 2009. – 20 с.
3. Кузнєцова І. М. *Форми міжнародних розрахунків: навч. посібник* / І. М. Кузнєцова, Л. І. Чабак. – К. : УБС НБУ, 2008. – 118 с.
4. Лернер И. Я. *Дидактические основы методов обучения* / И. Я. Лернер. – М. : Педагогика, 1981. – 186 с.
5. Лузік Е. *Інтегративно-діяльнісний підхід як методологічна основа управлінської діяльності освітнім процесом у вищих технічних навчальних закладах* / Е. Лузік // *Вища освіта України*. – 2009. – № 1. – С.113–118.
6. Левчишена О. *Вища школа України на сучасному етапі розвитку в контексті регуляторної політики держави* / О. Левчишена // *Освіта і управління. Науково-практичний журнал*. – 2009. – Т. 12. – № 2. – С. 17–23.
7. Саєнко С. *Роль процесного управління в системі організаційно-економічних відносин українських ВНЗ III – IV рівнів акредитації* / С. Саєнко // *Освіта і управління. Науково-практичний журнал*. – 2008. – Т. 11. – № 2–3. – С. 81–88.
8. Сисоєва С.О. *Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія* / С.О. Сисоєва, С.М. Алексюк та ін.; за ред. С.О. Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
9. Гусак Л.П. *Професійна спрямованість навчання вищої математики студентів економічних спеціальностей: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти”* / Л. П. Гусак. – Вінниця, 2007. – 20 с.
10. Свиридова С.В. *Вісник Луганського національного Університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Частина І*. – 2011. – №14 (225). – С.61-66.

TRANSLITERATION OF REFERENCES:

1. Dolzhenko O.V. *Modern methods and technologies of educating of in technical institution of higher learning: Method. manual* / of Dolzhenko O.V., Shatunovsky V.L. – M. : High.sch., 1990, 191 p.
2. Kabus N.D. *Organization of educational-creative activity of senior pupils of general educational establishments : abstract of thesis of dissertation of cand. ped. sciences: 13.00.09* / Kharkiv. state . Pedag.univ. of Hrygoriy Scovoroda, Kharkiv, 2009. 20 p.
3. Kuznetzova I. M. *Forms of international calculations : educ. manual* / of Kuznetzova I. M., Chabak L.I. – K. : UBC NBU, 2008. 118 p.
4. Lerner I. J. *Didactic bases of methods of educating* / of Lerner I. J.-M. : Pedagogics, 1981. 186 p.
5. Luzik E. *Integrative approach as methodological basis of administrative activity by an educational process in higher technical educational establishments* / of Luzik E. // *Higher education of Ukraine*. – 2009. – № 1. – 113-118 p.

6. *Levchishena O. Higher school of Ukraine on the modern stage of development in the context of regulator politics of the state / of Levchishena O. // Education and Management. - 2009. - T. 12. - № 2. - 17-23 p.*
7. *Saenko S. Role of procession management in the system of organizationally-economic relations of Ukrainian INSTITUTIONS of higher learning of III - IV of levels of accreditation / of Saenko S. // Education and management. Research and practice magazine. - 2008. - T. 11. - № 2-3. - 81-88 p.*
8. *Sysoeva S.O. Pedagogical technologies in continuous trade education: monograph / of Sysoeva S.O., Alekseyuk and other - K.: VIPOL, 2001. 502 p.*
9. *Goose L.P. Professional orientation of studies of higher mathematics of students of economic specialities : abstract of thesis on the receipt of sciences. degree of cand. ped. sciences: special. 13.00.04 "Theory and methodology of trade education" / of Goose L.P., Vinnytsya, 2007. 20 p.*
10. *Sviridova S.V. An announcer of Luhansk national University is the name of Taras Shevchenko. Series: Pedagogical sciences. Part of I. - 2011. - №14 (225). - 61-66 p.*

Vasilishina Olga Vasilivna

Assistant, Vinnytsya Trade and Economic Institute of Kyiv Trade and Economic University,
Vinnitsa, Ukraine

E-mail: olga_vasilishina@ukr.net

**THE ROLE OF NATURAL DISCIPLINES IN THE PROCESS OF QUALITY IMPROVEMENT AND
PROBLEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF ECONOMIC PROFESSIONAL BUILDERS**